
ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 346.91

КОРОТКА Наталія,

к. ю. н., старший викладач кафедри міжнародного приватного, комерційного та цивільного права Київського національного торговельно-економічного університету

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Висвітлено особливості застосування інституту «врегулювання спору за участю судді» в цивільному процесі з початком дії нової редакції Цивільного процесуального кодексу України.

Ключові слова: цивільний процес, врегулювання спору за участю судді, особа посередника, порядок проведення.

Короткая Н. Урегулирование спора с участием судьи в гражданском процессе. Освещены особенности применения института «урегулирования спора с участием судьи» в гражданском процессе с началом действия новой редакции Гражданского процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: гражданский процесс, урегулирование спора с участием судьи, лицо посредника, порядок проведения.

Постановка проблеми. Новелою Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) України в редакції, яка вступила в дію з 15.12.2017, запроваджено інститут «врегулювання спору за участю судді» (розд. III, гл. 4, ст. 201–205) і покладено початок питанням щодо його застосування безпосередньо в цивільному процесі України.

Актуальність дослідження продиктована потребою досконалого наукового вивчення особливостей механізму застосування інституту «врегулювання спору за участю судді».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Назрілі питання реформування цивільного процесу є предметом досліджень таких вітчизняних науковців, як: О. В. Гетманцев, О. О. Грабовська, Ю. Д. Притика, С. Я. Фурса [1–4] та ін.

Інститут «врегулювання спору за участю судді» є новим для цивільного процесу України, тому обрана тема ще не повною мірою досліджена серед науковців, що зумовлює актуальність цієї роботи.

Мета статті – вивчення процедури врегулювання спору за участю судді та аналіз особливостей його застосування в цивільному процесі України.

Матеріали та методи. У дослідженні використано загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання. В основі дослідження – діалектичний метод, відповідно до якого проблеми, що розв’язуються, розглядаються в єдності їхнього соціального змісту та юридичної форми. Системно-структурний метод покладено в основу дослідження місця інституту «врегулювання спору за участю судді» в системі цивільно-процесуального права України. Формально-логічний метод використано при з’ясуванні механізму реалізації цього ж інституту.

Результати дослідження. У ст. 201 ЦПК України зазначено: врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті, але в разі, якщо в справу не вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору [5].

Механізм досудового врегулювання запозичений з Каліфорнії (США). Практичні директиви щодо застосування цього механізму на тимчасовій основі прийнято в 1989 р., і тоді розпочалось повноцінне застосування процедури для врегулювання шлюборозлучних процесів. З часом це стало популярним в інших країнах і наразі в Канаді, зокрема в провінції Саскачеван. Усі справи (крім тих, що розглядаються за спрощеною процедурою, прогнозованою тривалістю не більше одного дня) в неухильному порядку спрямовуються на досудове врегулювання. Отже, приблизно 85 % спорів вирішується примиренням [6].

Врегулювання спору за участю судді, за ЦПК України, має місце лише після звернення особи до суду та відкриття провадження у справі про проведення такої процедури. Суд виносить ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі.

Окрім того, якщо порівняти з досвідом запровадження цього інституту в інших країнах (на прикладі Канади), де всі справи в неодмінному порядку спрямовуються на досудове врегулювання, за правилами, що діють у ЦПК України, застосування інституту «врегулювання спору за участю судді» відбувається лише після волевиявлення обох сторін у справі.

У цивільному процесі на час врегулювання спору за участю судді особою посередника є суддя – громадянин України, який відповідно до Конституції України [7] та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призначений суддею, обіймає штатну суддівську посаду в одному із судів України й здійснює правосуддя на професійній основі [8].

Однак ЦПК України не містить вимог до судді, який може виконувати роль так званого посередника – того, до провадження якого потрапила заява після її автоматизованого розподілу вперше чи, можливо, з появою інституту «врегулювання спору за участю судді». Із загальної кількості суддів кожного суду, зборами суддів відповідного суду обиратиметься певна кількість суддів, які пройдуть спеціальну підготовку, приміром, в Національній школі суддів України, з метою забезпечення ефективної реалізації цього інституту на практиці та в подальшому лише ці судді прийматимуть участь у розгляді справ за такою процедурою.

Водночас зазначений інститут у разі його активного застосування в цивільному процесі України має наслідком економію процесуального часу, тобто суддя матиме змогу ефективніше й раціональніше використовувати свій робочий час, а отже – розглядати більшу кількість справ, від чого отримують зиск і сторони процесу, і суд.

До того ж процедура врегулювання спору за участю судді має наслідком відсутність емоційного виснаження та стресу як для сторін у справі, так і для суду, оскільки сторони в процесі такого врегулювання йдуть на взаємні поступки, а тому сторона, що програла спір, відсутня.

За вимогами ст. 203 ЦПК України, проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних і (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у них в режимі відеоконференції в порядку, визначеному цим Кодексом. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників і судді. Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо [5].

ЦПК України також передбачено, що на початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя пояснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, пояснює предмет доведення істинності з категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на це. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад він має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору. Під час його проведення суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, оцінку доказів у справі [5].

ЦПК України також закріплює статус інформації, отриманої будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, як конфіденційної.

Аналіз зазначених норм робить помітною процедуру, яка, на перший погляд, досить схожа до тих питань, які мав з'ясовувати суд відповідно до положень ЦПК України, що діяли до 15 грудня 2017 р.,

.....

а саме: з'ясування підстав і предмету позову, підстав заперечень, роз'яснення сторонам предмету доведення істинності з категорії спору, який розглядається, пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору.

Деякі інші зазначені положення є суперечливими. В ЦПК України мовиться про те, що суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору, однак під час проведення врегулювання спору не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, оцінку доказів у справі. Однак фактично роз'яснення мирних шляхів вирішення спору та судової практики в аналогічних справах і є юридичними порадами або рекомендаціями, через це висновуємо, що зазначені норми суперечать одна одній, а тому мають бути доопрацьовані законодавцем і взаємоузгоджені між собою.

Щодо положень про закриті наради судді та учасника справи також постає низка питань відповідно їх способу та мети проведення. В ЦПК України закріплено, що закриті наради проводяться з ініціативи судді з кожною зі сторін окремо [5]. Адже виникає питання стосовно співвідношення такої правової практики із принципами об'єктивності й неупередженості, закріплених у ст. 12 ЦПК України.

Зберігаючи об'єктивність і неупередженість, відповідно до правил ч. 5 ст. 12 ЦПК України суд:

- керує судовим процесом;
- сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами;
- роз'яснює за потреби учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій;
- сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом;
- запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів щодо виконання ними їхніх обов'язків [5].

З огляду на аналіз змісту цієї статті врегулювання спору за участю судді є складовою зазначених принципів і має реалізуватися з їх обов'язковим дотриманням.

Водночас у разі, коли мирне врегулювання спору відбувається шляхом проведення закритих нарад з однією зі сторін справи та без фіксації судового процесу технічними засобами, використання портативних аудіотехнічних пристроїв, а також без здійснення фото- та кінозйомки, відео- та звукозапису, в другій сторони можуть виникати питання про порушення у такий спосіб її процесуальних прав, оскільки ця сторона не знає, про що йдеться у розмові судді та опонента, й не має змоги спростувати або підтвердити зазначене. Саме тому існує загроза порушення принципу змагальності сторін під час судового процесу.

Залишаються не вирішеними проблеми щодо термінів проведення та порядку припинення врегулювання спору за участю судді. Кодексом встановлено, що процедура проводиться протягом розумного строку (який не підлягає продовженню), але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення. Умовами припинення врегулювання спору за участю судді визначаються:

- подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;
- закінчення строку врегулювання спору за участю судді;
- ініціатива судді в разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін;
- укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження;
- звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду;
- відмова позивача від позову чи визнання позову відповідачем [5].

Про припинення врегулювання спору за участю судді виноситься ухвала, яка оскарженню не підлягає, одночасно вирішується питання про поновлення провадження у справі.

Однак наразі відсутні будь-які роз'яснення щодо порядку проведення нарад, процесуального оформлення їхніх результатів, оскільки ч. 7 ст. 203 ЦПК України передбачено, що під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться і не здійснюється фіксування технічними засобами [5].

Результати таких нарад все-таки мають фіксуватись, оскільки, *по-перше*, самих нарад у процесі врегулювання спору за участю судді може бути декілька, а, *по-друге*, з метою ефективної реалізації цього інституту варто фіксувати послідовність дій та результати обговорень, до яких дійшли сторони в процесі мирного врегулювання спору.

Висновки. Врегулювання спору за участю судді має місце тільки після звернення особи до суду та відкриття провадження у справі.

До переваг запровадження цього інституту варто віднести економію процесуального часу для суду та сторін у справі, що дасть змогу судді ефективніше й раціональніше використовувати свій робочий час, а отже – розглядати більшу кількість справ, від чого зиск отримують і сторони процесу, і суд.

Важливою як для сторін у справі, так і для суду, стає відсутність емоційного виснаження та стресу, оскільки сторони в процесі такого врегулювання йдуть на взаємні поступки, а тому сторона, що програла спір, відсутня.

Сторони заощаджують кошти у справі, оскільки, що довше триває судовий процес, то більші витрати несуть сторони, зокрема на правову допомогу, а також у разі оскарження судових рішень, на сплату судового збору за перегляд такого рішення кожною інстанцією та інші

.....

витрати, які пов'язані з розглядом справи, що часом не є співмірними з ціною та предметом позову.

Закріплення в ЦПК України терміну проведення та порядку припинення процедури врегулювання спору за участю судді, що уможливить уникнути зловживання сторонами своїми правами, затягування розгляду справи.

Проте поряд з перевагами, що отримали сторони та суд у цивільному процесі України із запровадженням інституту «врегулювання спору за участю судді», в процесі його застосування є певні недоліки. *По-перше*, ЦПК України не містить вимог до судді, який може виконувати роль так званого посередника – того, до провадження якого потрапила заява після її автоматизованого розподілу вперше чи, можливо, з появою інституту «врегулювання спору за участю судді». Із загальної кількості суддів кожного суду, зборами суддів відповідного суду обиратиметься певна кількість суддів, які пройдуть спеціальну підготовку, скажімо, в Національній школі суддів України, з метою забезпечення ефективної реалізації цього інституту на практиці. У подальшому лише ці судді братимуть участь у розгляді справ за такою процедурою.

По-друге, у разі, коли мирне врегулювання спору відбувається шляхом проведення закритих нарад з однією зі сторін справи та без фіксації судового процесу технічними засобами, використання портативних аудіотехнічних пристроїв, а також без здійснення фото- та кінозйомки, відео- та звукозапису, в другій стороні, можуть виникати питання, чи не порушуються у такий спосіб її процесуальні права, оскільки ця сторона не знає, про що йдеться в розмові судді та опонента, й не має змоги спростувати чи підтвердити зазначене, тому існує загроза порушення принципу змагальності сторін під час судового процесу.

По-третє, відсутні будь-які роз'яснення щодо порядку проведення нарад у процесі врегулювання спору за участю судді, процесуального оформлення їх результатів. Результати таких нарад, зрештою, мають фіксуватись, оскільки самих нарад в процесі врегулювання спору за участю судді може бути декілька, а також з метою ефективної реалізації цього інституту варто фіксувати послідовність дій та результати обговорень, до яких дійшли сторони в процесі мирного врегулювання спору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гетманцев О. В. Інтеграція цивільного процесуального законодавства до права Європейського Союзу у контексті судової реформи в Україні. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 26–27 жовт. 2017 р.). Чернівці : Технодрук, 2017. С. 123–125.
2. Грабовська О. О. Змагальна модель цивільного судочинства: поняття та юридична природа. Вісн. Київ. нац. у-ту ім. Тараса Шевченка. 2012. Вип. 90. С. 54–58. Серія : «Юридичні науки».

3. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2015. № 1/2 (60/61). С. 45–49.
4. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Врегулювання спору за участю судді – новий зміст медіації. Часоп. Київ. ун-ту права. 2017, № 2. С. 97–101.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Судова влада України. URL : <https://adm.if.court.gov.ua/sud0970/dvs/whatis>.
7. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2018.

Korotka N. Dispute settlement with the participation of a judge in the civil process.

Background. The new edition of the Civil Procedural Code of Ukraine, which came into force on January 15, 2017 (Section III, Chapter 4, Articles 201–205), instituted the «dispute Settlement with the Participation of a Judge» and initiated questions about its application directly in the civil process of Ukraine.

The urgency of the study is dictated by the need for a thorough scientific study of the peculiarities of the mechanism of application of the Institute «dispute settlement with the participation of a judge».

Analysis of recent research and publications. The urgent issues of reforming the civil process are the subject of research by such domestic scholars as O. V. Hetmantsev, O. O. Grabovska, Yu. D. Prytyka, S. Ya. Fursa, and others.

The Institute for «dispute settlement with the participation of a Judge» is a new one for the civil process in Ukraine, so the subject chosen by scientists is not yet fully explored, which determines the urgency of this work.

The ***aim*** of the article is to study the procedure for settling a dispute with the participation of a judge and to analyze the peculiarities of its application in the civil process of Ukraine.

Materials and methods. The article uses general scientific and special-scientific methods of cognition. At the heart of the study – the dialectical method, according to which solved problems are considered in the unity of their social content and legal form. The system-structural method is the basis of the study of the place of the Institute «dispute settlement with the participation of a judge» in the system of civil procedural law of Ukraine. The formal-logical method was used in the clarification of the mechanism of the implementation of the same institute.

Results. In the civil process during the settlement of a dispute with the participation of a judge, an intermediary is a judge – a citizen of Ukraine, who, in accordance with the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges», is appointed by the judge, holds a full-time judicial position in one of the courts of the country, and conducts justice in a professional basis.

However, there are still unresolved issues regarding the timing and procedure for termination of a dispute settlement with the participation of a judge. As of today, there are no explanations regarding the order of the meetings, the processing of their results. The outcome of such meetings should eventually be fixed, since, firstly, just the meetings in the process of the dispute settlement with the participation of a judge may be several, and secondly, for the purpose of the effective implementation of this institution, it is necessary to record the sequence of actions and results of the discussions, to which the parties reached in the process of the peaceful settlement of the dispute.

Conclusion. *Dispute Settlement with the participation of a judge may take place after the person has been resorted to a court and the opening of proceedings. The advantages of its introduction include the saving of procedural time for the court and the parties in the case, the absence of emotional exhaustion and stress for the parties in the case and the court, saving of funds for payment of court fees, fixing of the conducting term and the order of the procedure termination in the CPC of Ukraine. However, along with the advantages of implementing the institution «Settlement of a dispute with the participation of a judge» in the process of its application, there are certain disadvantages regarding the requirements to a judge, the peaceful settlement of a dispute, the order of holding meetings in the process of the procedural registration of its results.*

Keywords: civil process, dispute settlement with the participation of a judge, intermediary, procedure of conducting.

REFERENCES

1. Getmancev O. V. Integracija cyvil'nogo procesual'nogo zakonodavstva do prava Jevropejs'kogo Sojuzu u konteksti sudovoi' reformy v Ukrai'ni. Suchasni vyklyky ta aktual'ni problemy sudovoi' reformy v Ukrai'ni : materialy Mizhnar. nauk. konf. (m. Chernivci, 26–27 zhovt. 2017 r.). Chernivci : Tehnodruk, 2017. S. 123–125.
2. Grabovs'ka O. O. Zmagal'na model' cyvil'nogo sudochynstva: ponjattja ta jurydychna pryroda. Visn. Kyi'v. nac. u-tu im. Tarasa Shevchenka. 2012. Vyp. 90. S. 54–58. Serija : «Jurydychni nauky».
3. Prytyka Ju. D. Pravovyj rezhym mediacii' u zakonodavchyh systemah zarubiznyh kra'n. Malyj i serednij biznes (pravo, derzhava, ekonomika). 2015. № 1/2 (60/61). S. 45–49.
4. Fursa S. Ja., Fursa Je. I. Vreguljuvannja sporu za uchastju suddi – novyj zmist mediacii'. Chasop. Kyi'v. u-tu prava. 2017, № 2. S. 97–101.
5. Cyvil'nyj procesual'nyj kodeks Ukrai'ny: Zakon vid 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Sudova vlada Ukrai'ny. URL : <https://adm.if.court.gov.ua/sud0970/dvs/whatis>.
7. Konstytucija Ukrai'ny: Zakon vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Pro sudoustrij i status suddiv : Zakon Ukrai'ny vid 02.06.2016 № 1402-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.